

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р ЧАВДАР МИЛЧЕВ МЛАДЕНОВ – НИГГГ-БАН

(член на Научно жури утвърдено със Заповед на Директора на

НИГГГ - № 01-9/24.01.2017 г.)

Научна област – 4. Природни науки, математика и информатика.

Професионално направление - 4.4. Науки за Земята

Научна специалност – „Икономическа география”.

Департамент География, Секция „Икономическа и социална география”, НИГГГ- БАН”

Тема:

**ТЕРИТОРИАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В ТЪРСЕНЕТО И ПРЕДЛАГАНЕТО
НА РАБОТНА СИЛА В БЛАГОЕВГРАДСКА ОБЛАСТ (2001-2011 г.)**

Докторант на самостоятелна подготовка:

АЛЕКСАНДРА ЛЮБЕНОВА РАВНАЧКА

1. ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТА.

Докторантката на самостоятелна подготовка Александра Любенова Равначка е родена 1977 г. в Благоевград. Магистър по специалност „Икономическа география”, в ГГФ на СУ „Св. Кл. Охридски” - 2001 г. Работила е в Географския институт при БАН от 2003-2010 г. и в Националния институт по геофизика, геодезия и география при БАН от 2010 г до сега на длъжности научен сътрудник и асистент.

2. ДАННИ ДА ДОКТОРАНТУРАТА.

Зачислена е като докторант на самостоятелна подготовка към Секция „Икономическа и социална география” в НИГГГ-БАН със Заповед на Директора № 188/02.10.2012. Представени са всички данни за образователния процес. Дисертационния труд е обсъден и насочен за защита на разширения Научен Семинар на Департамент „География ” при НИГГГ-БАН, Протокол № 12 от 14.12.2016 г. Предоставените документи по процедурата отговарят на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НИГГГ-БАН.

3. ДАННИ ЗА ДИСЕРТАЦИЯТА И АВТОРЕФЕРАТА.

Подобен дисертационен труд за съвременен регионален анализ на работната сила не е разработван, поради което е актуален от научна и приложна гледна точка. Той е структуриран в 5 глави, увод, заключение литература. Обемът на дисертацията е от 239 стр. В дисертационния труд има 49 фигури, 10 таблици, 14 приложения, 163 литературни източника (153 на кирилица и 10 на латиница) и 10 интернат адреса. Този обем отговаря на изискванията за подобен род научни изследвания. Дисертационния труд е съобразен с всички изисквания на Закона „За условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности” и правилниците за приложението му.

Структурата на дисертационния труд отговаря на темата и в достатъчна степен осветлява изследвания проблем – работната сила.

Спазени са основните изисквания към един географски дисертационен труд – формулирани цел и задачи, актуалност и изученост на проблема, анализ на състоянието и тенденцията, извеждане на пространствени различия, взаимовръзки и заключение.

Териториалният обхват е на ниво Благоевградска област и общини. Времевият обхваща преброяванията от 2001 и 2011 г. Във връзка с темата на дисертационния труд са представени 2 публикации. Авторефератът е изготвен според изискванията и отразява в същността на дисертационния труд.

Темата на дисертационния труд от научна и приложна гледна точка е актуална. Човешките ресурси винаги са били в ползването на обществото. В него от географска и управленска гледна точка се разглежда работната сила и по-точна за ефективното ѝ използване и за състоянието на пазара на труда. Това е постоянна задача за разрешаване от органите за управление на държавата, бизнеса и науката. Проблемите на човешките ресурси са следствие на балансите между заетост и безработица и търсенето и предлагането на работна сила с оглед задоволяването нуждите на бизнеса от необходимите му кадри, социалните нужди на населението и качеството на работната сила.

Изследванията и знанията за човешките ресурси и работната сила са от много важно значение за провеждането на адекватна социална и регионална политика, имаща отношение и към националната сигурност. Количествения и качествения състав и териториалната локализация на работната сила са важен фактор за устойчиво развитие, икономически

растеж на териториалните единици от различен ранг и на населените места и провежданите национални и регионални политики. Териториалните особености на заетостта, търсенето и предлагането на работна сила са резултат от нивото на социално-икономическото развитие на териториалните единици, на местните нагласи и традиции. От географска гледна точка актуалността на изследването произтича проблемите на заетостта и безработицата в научно и управленско отношение, които не са достатъчно добре проучени, което прави този дисертационен труд полезен за теорията и практиката. Поради сложността и ниската информационна обезпеченост на такива изследвания такива регионални изследвания са много малко.

Обект на изследване в дисертационния труд е работната сила в Благоевградска област, а предмет териториалните проявления на измененията на търсенето и предлагането на работна сила в Благоевградска област, на факторите обуславящи тяхното изменение за периода 2001-2011г.

Поставената цел – установяване на териториалните диспропорции в търсенето и предлагането на работна сила в Благоевградска област през периода 2001-2011 г. отговаря на заглавието на дисертационния труд. За решаването ѝ са поставени 5 задачи, които са достатъчни за разработване и реализиране на целта. Използваните методики и методи позволяват да се осъществят поставените цели и задачи. Времевият обхват е определен от наличието на необходимата статистическа информация на ниво области и общини. Структурата на дисертационния труд позволява да се постигне целта и решаване на поставените задачи.

Уводната глава обхваща актуалността и изучеността на изследвания проблем. Аргументирана необходимостта от научно изследване върху пространствените различия в търсенето и предлагането на работна сила. Тук са формулирани обекта, предмета, целите и задачите. Взето е отношение относно информационната обезпеченост на изследването, като се обръща внимание на информационните ограничения.

В първа глава „Теоретико-методологични основи на търсенето и предлагането на работна сила на пазара на труда“ е отделено подобаващо внимание и анализирани основните теории, концепции, изследвания и виждания на отделни автори относно пазара на труда и неговите елементи от различни аспекти - икономически, социални, демографски и иконом географски. Определен е използваният понятиен апарат („Работна сила“,

„Пазар на труда“, „Търсене на работна сила“, „Предлагане на работна сила“, „Заетост“ и „Безработица“). Установено е, че в научна литература няма еднозначна дефиниция на използваните термини и в тази връзка тук са представени възприети значения на понятията, според които те са използвани в дисертационния труд. Използван е широк арсенал от научни методи и подходи за географски анализ на изследвания проблем. Правилно е посочено, че в регионален план различията във функционирането на пазара на труда е от силна зависимост от конкретните условия (природни, демографски, социални и други) на дадена териториална единица. Научно обоснован е изводът, че търсенето и предлагането на работна сила на пазара на труда са два равноправни процеса, непрекъснато взаимодействащи помежду си и зависят от типа производство, от стойността на работната заплата, от доходите, от природния, демографския и социално-икономически потенциал на отделните административно-териториалните единици.

Втора глава, „Условия и фактори за формирането и изменението на работната сила и териториалните различия в търсенето и предлагането на пазара на труда в Благоевградска област“ е най-голяма по обем (около 57 стр.), където достатъчно пълно са идентифицирани и анализирани основните фактори имащи отношение към формирането на работната сила и териториалните различия в нейното търсене и предлагане на пазара на труда. Положителен момент е комплексната класификация на общините според икономическата им среда, като се търси връзката с работната сила и пазара на труда. В резултат на това се достига до научно обоснованият извод „че перспективите за подобряване на икономическите условия в тях са свързани с: повишаване ефективността на прилаганата регионална политика за сближаването център-периферия; развитие на малък и среден бизнес, чрез ефективно използване на природния и човешкия потенциал ...“. Отделено е достатъчно внимание на образователната инфраструктура, която има отношение към качеството на работната сила. В областта е подценено значението на общото и висшето образование, а специализацията на професионалните училища не отразява до голяма степен търсенето и предлагането на пазара на труда. Въз основа на направеният анализ са направени някои препоръки, с оглед намаляване несъответствието на професионалното образование с нуждите на работодателите в областта. В заключителната част на тази глава са анализирани разработените стратегически и планови документи на

различно йерархично ниво имащи отношение към заетостта, безработицата, търсенето и предлагането на работната сила. Обърнато е внимание на краткосрочният им ефект по отношение на устойчивостта на пазара на труда.

В тази глава докторантката показва умения, че може да анализира и интерпретира емпиричния материал.

В Глава 3 конкретно е изследвано търсенето и предлагането на работна сила на пазара на труда в Благоевградска област за изследвания период, който обосновано е разделен на два подпериода. Анализирани са особеностите при формирането и динамиката на броя и социално-демографските качествени характеристики на работната сила, търсенето и предлагането ѝ на пазара на труда. Отчетено е по-благоприятната възрастова структура на работната сила в сравнение със средната за страната и много териториални единици от същия ранг, независимо от застаряването на населението, както и нейното ниско образователно равнище, което оказва негативно влияние върху продължителността ѝ на престой на пазара на труда и върху качеството на създаваните работни места. От анализа следва, че в областта са налице всички социално-демографски условия за балансирано функциониране на пазара на труда. Установено е, че на пазара на труда преобладава търсенето на работна сила без квалификация (в секторите „Услуги“, „Селско, горско и рибно стопанство“), с очертана тенденция на нарастване на броя и дела на обявените работни места за лица без специалност, а търсенето на труд за специалисти заема най-нисък дял в структурата на общото търсене. Обосновано са изведени основните особености и проблеми при на пазара на труда в Благоевградска област.

С научно-приложна стойност е четвърта глава, в която се разглеждат регионалните различия в търсенето и предлагането на работна сила в Благоевградска област. Установено е, че е налице правопрпорционална зависимост не само между броя на населението и работната сила в дадена териториална единица, а и между степента на социално-икономическо развитие и работната сила. Общините са групирани в 3 категории според икономическата активност на населението им и съотношението между заети и безработни. Анализирани са териториалните особености и тенденции в развитието на професионално-качествените и икономическите характеристики на търсенето и предлагането на пазара на труда. Според измененията при търсенето на работа общините са разпределени в 4 групи.

В перспектива автора правилно очаква вътрешнообластните различия да се задълбочат. Отбелязана е особеността в областта и общините, че на пазара на труда потребността е за нискоквалифициран труд (над 85%). Отделено е място на емиграцията на работна сила, която се отразява неблагоприятно върху пазара на труда и е отчетено намалението на регистрираните безработни в резултат от разкриването на работни места в малки чуждестранни фирми и субсидираната заетост. Установена е негативната тенденция на нарастване предлагането на труда от лицата над 29 г.

В пета глава са разгледани взаимовръзките между търсенето и предлагането на работна сила на пазара според показателите за тяхното изследване. В тази глава анализите се осъществяват с математико-статистически методи. Използвани са 2 показателя за тенденции (*адаптиран метод на Кривата на Бевъридж и полиномно уравнение на регресия*) и коефициенти – *усвояемост на работните места и натиск на пазара на труда*. Обособени са три подпериода, където установена ясно изразена тенденция на намаление на свободните работни места и че няма изменение в броя на безработните конкуриращи се за 1 свободно място. Общините са групирани според напрежението на пазара на труда. Анализирани е структурния дисбаланс (образователно и професионално-квалификационното равнище) между търсенето и предлагането на пазара на труда. Предложени са препоръки и са показани са възможностите за преодоляване на дисбаланса между търсенето и предлагането на работна сила, които да се включат в програмите на демографските, регионалните и социални политики.

В дисертационния е взето отношение относно някои заплахи, които произтичат от наблюдавания дисбаланс на търсенето и предлагането на работна сила в Благоевградска област, като депопулация, висока миграция, влошаване на интелектуалния потенциал и пр. в резултат от неравномерното териториално разпределение на населението и неравенствата в социално-икономическото развитие.

В заключението в разширен вида са изведени основните резултати. Те са формулирани в 10 точки, в които се преповтаря извършената работа, като научно-познавателни и практически резултати. Най-ценното в него е обърнатото внимание на прилагането на разработените стратегически и планови документи в областта и тяхното съответствие с целите и приоритетите, отразени в Лисабонската стратегия и стратегията „Европа 2020“. Като цяло заключението дава добра представа за свършената работа

в дисертационния труд. Много добро впечатление прави предложените възможности за разширяване на изследванията на пазара на труда.

Към дисертационния труд могат да се направят някои бележки:

1. Не са анализирани задълбочено някои от факторите за формирането на работната сила;
2. Не е посочено защо са най-подходящи предложените методи, а не други.
3. Не показано, как да се приложат резултатите в практиката;
4. В някои от главите липсва аналитични заключения (1, 2, 5);
5. Не е направена критична оценка на наличната информация за пазара на труда;
6. Има машинописни и стилови грешки.
7. Броят на обектите (общините) е малък, за да се направи обективна класификация. Може би класовете трябва да се изведат на национално равнище.

Научните приноси са формулирани в 4 точки и са резултат от научното изследване и отговарят на направените анализи. Някои от приносите моменти не са формулирани точно и могат да претърпят редакция, например принос 2 да си формулира като методика.

Основните приноси в дисертационния труд обогатяват съществуващите знания, а предложените методи за изследване имат научен и приложен характер.

Най-общо научните достойнства на дисертационния труд са:

- в дисертационния труд е обработен огромен по обем емпиричен материал, който е систематизиран и коректно интерпретиран;
- достатъчно пълно и точно от научно-познавателна географска гледна точка е изяснен понятийно-терминологичния апарат;
- заадълбочено са проучени съвременните фактори оказващи влияние върху пазара на труда.
- от научно-познавателна географска гледна точка се анализират динамиката и специфичните регионални особености на пазара на труда.
- с използване на различни методи са установени взаимовръзките и тенденциите при компонентите на пазара на труда.
- изведена е ролята и отражението на демографските процеси при формирането количеството и качеството на трудовия потенциал, респективно на работната сила;
- резултатите от изследването са обвързани с практиката, под

формата на изводи, които могат да се вземат като отправна точка при разработването на различни национални и регионални стратегии за развитие и управление по отношение пазара на труда на регионално равнище.

- направена е научна класификация на общините в Благоевградска област според състоянието на търсенето и предлагането на локалните пазари на труда.

- много добре са разработени графичните и картографските материали.

Дисертационния труд и направените публикации са самостоятелно дело на докторанта.

Заключение: Представеният труд е актуален, дисертабилен и в завършен вид. Докторантката показва необходимите знания и умения за успешна самостоятелна научна работа, като използва съвременни научноизследователски методи. От направения анализ и получените резултати в дисертационния труд се вижда, че формулираната цел е успешно изпълнена. Независимо от направените бележки, основавайки се на горепосочените научни приноси и достойнства предлагам на Научното жури да присъди на Александра Любенова Равначка научно-образователната степен доктор по научната специалност „Икономическа и социална география”.

София, 14.02.2017 г.

Рецензент:

(Проф. д-р Ч. Младенов)